

**QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASINDA AYRÍM QARAMALSHILIQ
XOJALIQLARINDAĞÍ TUYAQ KESELLIKLERINIŃ USHRASIŪ
DÁREJESI**

Dauletbaev Nursultan Paraxat-Uli

Magistrant

Samarqand mámleket veterinariya meditsinasi, sharwashılıq hám biotexnologiyalar
universiteti

E-mail: dauletbayev96@bk.ru

Tashtemirov Ravshanbek Matlyubovich

v.f.n., professor

Samarqand mámleket veterinariya meditsinasi, sharwashılıq hám biotexnologiyalar
universiteti

ANNOTATSIYA

Bul maqalada Respublikamız sharwashılıǵına jetkilikli dárejede zıyan jetkezip atırǵan, qaramallardaǵı tuyaq kesellikleriniŃ ushrasıw dárejesi boyınsha maǵlıwmatlar keltirilgen.

Gilt sózler: qaramallar, tuyaq kesellikleri, jaralar, aqsawlar, klinikalıq belgiler.

**THE PREVALENCE OF HOOF DISEASES IN SOME LIVESTOCK FARMS
IN THE REPUBLIC OF KARAKALPAKSTAN**

ABSTRACT

This article provides information on the prevalence of hoof diseases in cattle, which cause serious damage to livestock in our republic.

Keywords: cattle, hoof diseases, wounds, limps, clinical signs

Temaniń aktuallığı.

Intensiv sýt sharwashılıǵı úlken ámeliy áhmiyetke iye bolıp, qaramaldan ekonomikalıq paydalanıw múddetin uzaytırw hám rentabelligin asırıwdı talap etedi [1]. Buǵan erisiw ushın padanıń sawlıǵına hám ásirese haywan barmaqları tuyaqlar jaǵdayına úlken itibar qaratılıwı zárúr.

Izertlewler kórsetilwinshe ayaqlardıń distal salasındaǵı hár qanday patologiyada kesel siyirlar uzaq waqıt jatadı, ıshteyi páseyedi. Siyirlarda sýt islep shıǵarıw procesi keskin azayadı [4].

Betonlı polda baǵılǵan sýt baǵdarındaǵı siyirlarda tuyaqlar ara tarawı dermatiti 25%, aseptik padodermatit - 20%, irińli padodermatit, laminitler - 10%, rustergols jarası - 12% hám tuyaq deformatsiyası - 55-60% ti quraydı [3].

Qaramallardaǵı barmaqlar hám tuyaq kesellikleri juǵımsız kesellikler ulıwma sanınıń 50% tin quraydı. Eń kóp zaqımlanıw, jaralar, shemirshek apparatlarınıń sozılıwı, irińli-nekrotik patologiyalar ushraydı. Bul kesellikler sýt islep shıǵarıw hám dene salmaǵın azaytadı sonıń menen birge, profilaktika hám emlew ushın kop pul sarıflanadı hám nátiyjede sharwashılıq xojalıqlarına úlken ziyan jetkiziledi [2].

Joqarıda keltirilgen maǵlıwmatlardan kelip shıqqan halda Qaraqalpaqstan Respublikası sýt sharwashılıǵı xojalıqlarda shetten keltirilgen siyirlar arasında ayaqlar distal bólegi kesellikleriniń tarqalıwı, olardı keltirip shıǵarıwshı faktorlardı úyreniw aktual bolıp esaplandı.

Izertlewdiń maqseti. Qaraqalpaqstan Respublikasınıń regionlıq sharayatların esapqa alıp, fermer xojalıqlarındaǵı aymaqlar differentsial ayırmashılıǵın hám qaramallar tuyaq kesellikleriniń ushraw dárejesin úyreniw.

Izertlewler jayı, obiekti hám usıllar.

Ilimiy izertlew jumısları Qaraqalpaqstan Respublikasındaǵı Qońırat rayonu «Kungrad family livestock cooperative» ga qarawlı «Andijan Qońırat sharba» MCHJ

hám «Andijan Nókis» MCHJ fermer xojalıqları, Moynaq rayonı «Moynaq keleshegi qurılısshıları» MCHJ fermer xojalıǵı, Shımbay rayonı «Sariuxa-Gulsin» fermer xojalıǵı daǵı, Amudarya rayonı «Axunjon Madraximov» fermer xojalıǵı hám «Ibragimov Batırjon» MCHJ fermer xojalıǵındaǵı qaramallarda ótkerildi.

Ayaqlardıń distal bólimleri kesellengen sıyırlardı tezirek hám nátiyjeli ajratıp alıwda rawajlanǵan “Qaramallarda aqsaqlanıw dárejesin bahalaw sisteması” qollanıldı [4]. Odan tısqari palpatsiya, termometriya, auskultatsiya usıllarınan paydalanıldı. Vizual tekseriwde baqlaw usılı arqalı kesellengen haywan hám jara jaylasqan jeri, forması, úlken-kishiligi, reńi hám awrıwdıń bar-joq ekenligi anıqlandı.

Alınǵan nátiyjeler analizi.

Qaramallardı tuyaq keselligine tekseriwden aldın barlıq haywanlar klinikalıq tekseriwden ótkerildi, kesellikke gúman qılınǵanlarınıń tuyaqları tazalap shıqtıq. Izertlew nátiyjeleri kórsetiwinshe qaramallar ayaqları distal bólegindegi kesellikleri, «Andijan Qońrat sharba» sı hám «Andijan Nókis» fermer xojalıǵı daǵı jámi 124 qaramallardan 5 ewinde (4,03%), «Moynaq keleshegi qurılısshıları» fermer xojalıǵındaǵı 109 qaramallardan 3 ewinde (2,75%), «Sariuxa-Gulsin» fermer xojalıǵı daǵı 40 qaramallardan 2 ewinde (5%), «Axunjon Madraximov» fermer xojalıǵı daǵı 36 qaramallardan 2 ewinde (5,55%) hám «Ibragimov Batırjon» fermer xojalıǵında bolsa 35 qaramallardan 2 ewinde (5,71%) hár túrli tuyaq kesellikleri menen kesellengenligi anıqlandı.

Izertlewer kórsetiliwinshe tuyaq keselliklerin shaqırıwshı tiykarǵı sebepleri anıqlandı: tuyaqlardı waqtında tazalamaw, joqarı ızǵarlıq, infeksiyon process (irińli mastit), patogen mikrofloranıń tásiiri, mikrotravma nátiyjesi, mikro - hám makroelementler hám de vitaminlerdiń jetispewshiligi.

PAYDALANILǵAN ÁDEBIYATLAR DIZIMI: (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “Chorvachilik ozuqa bazasini kengaytirish va ishlab chiqarish” PF-60-son [Farmoni](#).

2. Лукьяновский В.А. Биотехнологические закономерности возникновения ортопедических болезней у коров//Ветеринария сельскохозяйственных животных.-2005.-№9.-С. 52-57.
3. Стекольников А.А., Заболевания конечностей у крупного рогатого скота при интенсивном ведении животноводства, пути профилактики и лечения /А.А.Стекольников // Актуальные проблемы ветеринарной хирургии/ Материалы международной научной конференции-Ульяновск: ГСХА 2011, -С.- 3-9.
4. Таштемиров Р.М. Ортопедия. Тошкент. 2013; Гуаттео Р. Жвачные животные в движении: двигаться, чтобы давать больше молока. Журнал «Проблемы ветеринарии». 2015; -С. 2-7.
5. Худоёрова Ф.А., Хамдамов Х.А. Қорамоллар некробактериозини вақтида даволаш ва олдини олишда турли туёқ касалликларидан дифференциал ташхислаш / Журнал «Ветеринария медицинаси» Т.: 2020; №5. -В.17-18.